

BÁRTH János

nyugalmazott megyei múzeumigazgató (Kecskemét), címzetes egyetemi docens (Szeged),
etnográfus, középiskolai történelemtanár (ELTE, 1968), egyetemi doktor (ELTE, 1970)
barthjanos1@gmail.com

ÓSZIVÁC MAGYARSÁGÁNAK VALLÁSI KÜZDELMEI A XIX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

*Religious Struggles of Hungarians of Sivac Village
in the First Half of the 19th Century*

Verske borbe Mađara iz Sivca u prvoj polovini 19. veka

A bácskai Ószivác (Sivac) római katolikus magyar lakói a XVIII–XIX. században görögkeleti szerbekkel és evangélikus németekkel egy faluközösséget, majd egy mezővárosi közösséget alkottak, amelyben nyelvi és vallási kisebbségként éltek. A XVIII. század végétől katolikus németek is szállingóztak a településre, akik a magyar katolikusok egyházszerkezeti egységébe kerültek és ott egyre több jogot, kedvezményt követeltek maguknak a vallási életben. Az ósziváci katolikus magyarok tehát egyrészt az ortodoxia és a protestantizmus árnyékában szorongtak, másrészt a saját katolikus egyházközségük követelőző németjeivel is rengeteget vitatkoztak, küzdöttek. A Kalocsai Érseki Levéltár őrzi ennek a küzdelemnek néhány dokumentumát, panaszlevelét. A szerző e bőven idézett panaszlevelek alapján dolgozta fel a témát.

Kulcsszavak: Ószivác, katolikus magyarok, nyelvi és vallási kisebbség, közösségi panaszlevelek, magyar öntudat, nyelvi jogok vallási cselekményekben

BEVEZETŐ

A Zombor, Topolya, Kúla városok háromszögében fekvő, bácskai Ószivác település magyar lakói a XVIII–XIX. században nyelvi és vallási tekintetben egyaránt kisebbségben éltek. Egy faluközösséget, illetve egy mezővárosi közösséget alkottak a náluk jóval népesebb görögkeleti vallású ósziváci szerbséggel. Részben Ószivác közigazgatási területén, részben az Újszivác néven önállósult társközségben nagy létszámú evangélikus német-

ség is új pátriát talált magának. A XX. század elején körülbelül ezerfős, az előző évszázadban néhány száz fős katolikus magyarság két nagy népi és vallási tömb: a szerbség és a németiség, illetve az ortodoxia és a protestantizmus árnyékában szorongott. Ez a kedvezőtlen és örökös éberségre intő helyzet még kedvezőtlenebbé változott akkor, amikor katolikus németek is szállingózni kezdtek a településre, és ott a magyarok egyházszerkezeti egységében, a katolikus egyházközségben kellett megtalálniuk helyüket. Bár mindig kevesebben voltak, mint a magyar katolikusok, újabb és újabb jogokat, kedvezményeket követeltek maguknak a vallási életben. Az ósziváci katolikus magyaroknak tehát a XIX. században nemcsak a népileg és felekezetiileg idegen közvetlen szomszédai, hanem a saját katolikus egyházuk követelőző németjei is sok gondot okoztak. Küzdelmeik hagytak némi nyomot a Kalocsai Érseki Levéltárban (KFL I. 1. b. – Ószivác). A tanulmányban emlegetett iratok évszámuk alapján lelhetők föl az ún. évredezett iratgyűttesben. Néhány ottani levél és összeírás képezte e rövid tanulmányom forrását. Írásom inkább csak érinti a más nyelvű és más vallású szomszédok jelenlétének kérdését. Jobbára a katolikus hitsorsos németekkel folytatott vallási érdekharcokra koncentrálok.

STATISZTIKAI KÉP

Mielőtt a küzdelmek taglalásába, a feltárt dokumentumok ismertetésébe belefognánk, érdemes néhány népességi és vallási statisztikai adatot felsorakoztatnunk kisebb részben a XIX. század első, nagyobb részben a XX. század első feléből.

A XIX. század első felében Magyarországon népszámlálások nem voltak, az egyházi sematizmusok pedig csak vallási számadatokat közöltek, nyelvi, nemzetiségi létszámokat nem. Bonyolítja a helyzetet, hogy a helyismereti irodalom szerint (IVÁNYI 1899–1907. III. 108–110) az 1786-ban települt Újszivác legkésőbb 1796-ban önálló község lett. Ez a tény azonban rejtélyes módon nem tükröződik a XIX. század egyházmegyei sematizmusában. Újszivácnak, mint református többségű önálló községnek, más, nem katolikus településekhez hasonlóan, filiaként fel kellett volna tűnni a Kalocsa-bácsi főegyházmegye egyházigazgatási rendszerében. Attól, hogy Újszivác község az ósziváci katolikus plébánia felségterületéhez tartozott, a sematizmusok szerkesztőinek Újszivác nevét fel kellett volna tüntetniük, mint az ósziváci plébánia társközségét, filiáját. Ez, különös módon, 1942-ig nem történt meg. Akkor, föltehetőleg az új sematizmus szerkesztésében aktívan közreműködő, történész szemléletű fiatal Gyetvai Péter figyelt föl erre az ellentmondásra, hiányosságra, és az újra teljessé vált egyházmegye 1942.

évi sematizmusában másfél száz éves késéssel korrigálta azt (SCHEM. 1942. 123).

A XIX. század első felében az ósziváci plébánia népességének vallási összetételét, amely bizonyos esetekben nemzetiségi összetételt is takart, az alábbi, egyházmegyei sematizmusokból származó számadatok (SCHEM. 1813, 1825, 1834, 1841, 1848) jellemezték:

Év	Római katolikus	Görögkeleti	Evangélikus	Református	Zsidó
1813	813	3076	130	790	24
1825	1388	3575	–	1587	56
1834	1538	3647	–	2204	105
1841	1448	3659	41	2282	118
1848	1611	3158	66	2298	149

Ószivác és Újszivác magyar népszámlálások eredményeire alapozott (DÉLVIDÉK 1998: 92–93, 172–173) anyanyelvi adatai a XX. század első felében:

		1910		1941	
		n. szám	%	n. szám	%
Ószivác	magyar	1104	14,79	1406	18,80
	szerb+délszláv	3748	50,21	4591	51,59
	német	2571	34,45	2808	31,55
	egyéb	41	0,55	94	1,06
	együtt	7464	100,00	8899	100,00
Újszivác	magyar	127	5,57	152	5,96
	szerb+délszláv	17	0,75	38	1,49
	német	2135	93,64	2349	92,08
	egyéb	1	0,04	12	0,47
	együtt	2280	100,00	2551	100,00

Ószivác és Újszivác az 1910. évi magyar népszámlálásra (NÉPSZ. 1912: 180–181) és az 1942. évi egyházmegyei számbavételre (SCHEM. 1942: 123) alapozott felekezeti adatai a XX. század első felében:

		1910	1942
Ószivác	római katolikus	1738	2085
	református	1706	3310
	evangélikus	155	30
	görögkeleti	3756	3176
	zsidó	93	25
	egyéb	16	63
	együtt	7464	8689
Újszivác	római katolikus	75	73
	református	2094	2290
	evangélikus	80	75
	görögkeleti	16	106
	zsidó	15	–
	egyéb	–	–
	együtt	2280	2554

„KÉT POGÁNY KÖZT” A KATOLIKUS KISEBBSÉG

A más nyelvű és más vallású szomszédok: az ortodox szerbek és a református németek közelségének veszélyeit az alapul vett levéltári források közül egy 1797. évi köznépi kollektív panaszlevél és egy 1846. évi papi levél emlegette. Egyben jó visszatekintéseket tartalmaztak a magyarság sziváci helyzetének alakulására.

Az 1797. március 9-én kelt levelet a kalocsai érsekség *vicarius generalis*-ának (általános helynökének) írták a „szivaczi keresztények”. Azért esedeztek, hogy az elkészült templomukat a vikárius minél előbb szenteltesse föl, és a bőjti napokra való tekintettel sürgősen küldje el hozzájuk a megígért lelki atyát, az addigi csonoplyai káplánt. A levél bevezetője utalt a „vadrácok” és a „kálvinisták” közötti élet nehézségeire, és megőrzött néhány sziváci egyháztörténeti adatot: „Régen már lelki sötétségben vakoskodtunk, két lelki ellenség ..., tudnia illik: vadrátz és kálvinista [...] között, mint el veszett juhok, közel lévő lelki pásztorunk nélkül szűkölköttünk, meg gyarapodván nyájunk, instáltuk Fölséges Camera által Kegyes Koronás Királyunkat, hogy minket gyámoltalanokat, ily nagy lelki veszedelemben pásztor nélkül ne hadna. Meg is hallgatta... siralmas könyörgésünket, és épületet rendelt, a melyben lelki vakságunk az Isteni oktatás által meg világosíttatnék. Lelki pásztor is rendelt Kalocsai Kegyes Szent Szék [...], amint már tudgyuk, a Tisztelendő mostani Csonoplyai Káplán Urat. Már Isten jó voltából az el

rendelt épület az Isten dicsőségire és lelkünk oktatására javában el készült. Az Isteni szolgálathoz való eszközöket a Nagyságos Consiliarius Redl Úr az ő pusztai templomából által engedte Templomunknak első májusig.”

Témánk szempontjából a másik fontos levelet Miklósváry Péter sziváci plébánoshelyettes írta 1846-ban a kalocsai érseki szentszéknek. Új templom építéséhez kért támogatást. Maga a saját spórolt pénzéből 1000 forintot ajánlott föl a magasztos célra. Levelének közepén tájékoztatta egyházi feletteseit a sziváci katolikusok számáról és kedvezőtlen anyagi helyzetének okairól: „*Mi ugyan elég nagy számmal vagyunk, mert 1600-at meg haladó lélek létezik községünkben [...] de szegénységünket el nem palástolhatjuk [...] ennek oka a ’körülményekben feneklik. Ugyanis, itt ősidőktől fogva már törzsökösök voltak az óhitűek, a ’ protestánsok pedig sok kedvezményekkel szállítottak ide [...]. Minden protestáns család 500 pengő forintjába került a ’kormányának, ide nem értvén a ’szállítási költségeket... [és a 10 évi szabadságot]. A mieink pedig idő közben, részint szolgál, részint molnár és több illy alacsony állapotban jöttek Szivaczra, és most is többnyire ilyenek jönnek, mert a ’törzsökös polgár ritkán hagyja el lakó helyét... A lélek-szám tehát naponta nőtön nő. 1810-ben még csak 813 volt száma híveinknek [...] és ime napjainkban két annyira szaporodott ezen szám.”*

Az egyházi lobbitevékenység érvrendszerében járatos pap az óhajtott új templom mielőbbi megépítése érdekében levele végén kijátszotta a protestáns veszély hatásos ütőkártyáját: „*A ’protestánsok igen igen tolazkodnak, ’s félhető, hogy helyünkől, ha föl nem ébredünk, egészen ki szorítanak. Már Új Szivacztot éppen tulajdonukká tették, holott először is ott telepedtek le a ’katholikusok, ott volt az első kápolnájuk is, és jelenleg alig van egynehány katholikus ház Új Szivacson. Ó Szivacson is már több földdel bírnak, mint a ’katholikusok, sőt az idén már 2 harangot is vettek, az imaházuk pedig tervben van. Ennél fogva nagyon kívánatos volna, hogy Ó Szivacson a ’katholikusok részére minél előbb templom alakulna.”*

A történeti kitekintés kedvéért hozzá kell tennünk a levélben foglaltakhoz, hogy az új ósziváci katolikus templomra még 22 évet kellett várni, mert a kalocsai főegyházmegye sematizmusainak tanúsága szerint csak 1868-ban épült föl (LAKATOS 2002: 259).

A katolikusok szegénységéről szóló megállapítás valószínűleg nemcsak szokásos, üres siránkozás volt a plébánoshelyettes levelében, hanem a valóságot tükrözte. 1839-ben két összeírás készült az ósziváci katolikusokról. Mindkét lajstromot Zsakity Jakab bíró, valamint Uglík János, Straub Ádám, Németh Pál esküdtek látták el névratásukkal. Az egyik jegyzék, amelyen 65 név szerepel, a telkes jobbágy családfőket vette számba. A másik jegyzék, amely 57 nevet tartalmaz, a házas zsellér családfőkről tudósít. A két össze-

írás összesen 122 katolikus családfő nevét örökítette meg: jobbára magyarokét, kisebb részben németekét. Ha a magyar népesedéstörténeti kutatásokban „bevett” 5-ös szorzószámot alkalmazzuk, a 122 családfő által képviselt 610 fős népesség a felét sem éri el a korabeli egyházmegyei sematizmusok és a fent idézett plébánoshelyettes által feltüntetett 1500–1600 fős népességnek. Az ellentmondást úgy oldhatjuk föl, hogy a hiányzó katolikusokat házatlan zselléreknek vesszük, akiket akkor nem írtak össze. Ez a feltételezés összecseng a plébánoshelyettes levelében írottakkal, hiszen folyamatosan szállingózó, szolgálféle jövevényeket is emlegetett hívei sorában.

A KATOLIKUS KISEBBSÉG MAGYAR TÖBBSÉGÉNEK KÜZDELME SAJÁT NÉMET KISEBBSÉGÉVEL

A sziváci katolikusok közösségén belüli magyar–német ellentétek jól tükröződnek azokban a kollektív panaszlevelekben, amelyeket a magyar katolikusok írtak Kalocsára az érseki helynöknek, illetve az érseki szentszéknek.

Az 1810. június 16-án kelt panaszlevelél, amelyet Galambos István, Dobrik István, Béres András, Fábíán István (?) és Vicsek Pál sziváci lakos írt alá, a panaszokon kívül néhány fontos szám adatot is tartalmazott. A levél fogalmazói felidéztek a címzett segédpüspöknek, hogy 1797-ben egyházszervezetük létrehozásakor 70 házaspár tekintette magát magyarnak. Hozzájuk csatlakozott az akkori 4 katolikus német házaspár. A nagyobb harang vásárlását felidézve emlegettek egy olyan időt 1797 és 1810 között, amikor 107 magyar és 16 német házaspár tartozott a plébánia kötelékébe. A saját korukról, 1810-ről azt írták, hogy egyházközségük 146 magyar házaspár és 43 német házaspár háza népéből áll. A számok kiválóan tükrözik, hogy a XVIII–XIX. század fordulóján, elsősorban beköltözések révén, milyen jelentős katolikus népességnövekedés zajlott le az ósziváci magyarok és a németek körében egyaránt.

Az 1810. évi levél írói többek között azt panaszolták, hogy a templomi felszereléseket: az orgonát, a harangokat, a misemondáshoz szükséges eszközöket a magyarok pénzén vették, de a németek is hasznukat látják. Ezt írják: „*A templomba való székjeinket [...] mi magyarok állítottuk föl, mégis a németek mind el foglalják.*” Hallatlanul nagy sérelemnek érezték, hogy Szűz Mária szobrát, amit a magyarok készítettettek, a németek is hordozni akarják a körmenetekben. Ezt a panaszukat a magyar történelmi öntudat történeti forrásokban ritkán tapasztalható kitörése miatt érdemes hosszabban idéznünk: „*A monstrantiát, kelhet, ciboriumot, mise mondó könyveket, egy szóval a templomi szolgálatokhoz tartozandó eszközöket, a Boldogságos Szűz képpel edjűtt, sok fáradságainkkal mi magyarok állítottuk föl, mégis*

a Boldogságos Szűz képtis a német nemzet el akarja tőlünk venni, noha Szent Istvány királyunk nem a németeket, hanem a magyarokat ajánlotta országunkkal edjuitt oltalmába a Boldogságos Szűznek, illendő tehát, de sőt nekünk törvényes is, hogy a Boldogságos Szűz Anyánk képit a németeknek hordozni ne engedjük.”

A levélírók kifejezték elszántságukat a magyarok „elsőségének” megőrzésére: *„Mind eddig az üdeig békességben éltünk a német nemzettel, valameddig egy Corifheus nem taláztatott olyan, aki a német nemzetet álnok-sággal tanátsolta és csömpös ravasz-sággal ellenünk föl látétotta, annyira hatalmaskottak, hogy már mestertis hoztak maguknak, és az mi mesterünket az házból ki parantsolták, de meg mozdétani mesterünköt mi magyarok nem engettük [...] úgy gondolkodnak [...], hogy bennünköt ki szoréjanak, mink pediglen úgy állétyuk a dolgot, hogy mindenkor 146 magyar pár több, mint sem 43 pár német, mivel tehát mi számossabbanis vagyunk, a költséig mind a mi magyarjainké, következésképpen az elsőség is a magyaroké.”*

1811. január 10-én az ósziváci magyar katolikusok újabb levelet írtak Kalocsára, amelyben amiatt panaszkodtak, hogy lelkipásztoruk velük, az egyházközség magyar többségével szemben, a német kisebbségnek kedvez. Sajnos a bírált papot nem nevezték meg, levelük pedig olyan időpontban íródott, amikor papváltás történt. A sematizmusok adatai szerint 1811-től, a gyakorlatban azonban már 1810 karácsonya táján Ószivácon tevékenykedő pap, Nagy József nem lehetett a bírált személy, mivel őt 1811. február 16-án egy levélben nagyon dicsérték az ósziváci hívek. Bizonyára a távozó papot, Csákányi Ferencet érintette a bíráló, aki 1804 és 1810 között szolgált Ószivácon (LAKATOS 2002: 259).

A levél bevezetőjében a levélírók felidéztek egy 1810. évi megállapodást, amely az Ószivácra látogató Csábi Mihály kalocsai szentszéki ülnök jelenlétében jött létre. A magas rangú egyházi személyiség szorgalmazására a magyarok beleegyeztek, hogy minden negyedik vasárnap német nyelvű prédikáció hangozzék el a templomban. A megállapodás alkalmával a magyarok a következő feltételeket szabták: *„Mi magyarok a többségünk végett fönt tartottak asztat, hogy minden jeles ünnepnek az első napja miénk légyen az Isteni szolgálatokban. Hogy oskola mesterünk, a ki bennünköt 9 eszten-dőtül fogvást szolgál, továbbis szolgálhasson.”*

A panaszkodó magyarok három pontban foglalták össze a papjuk viselkedésével szembeni kifogásaikat:

1. *„A midőn Tisztelendő Plébánus Úrhoz mentünk panaszra, hogy [...] egy asszony-ságnak a zászló rúdjával fogait ki verték a templomban a németek, Tisztelendő Plébánus Úr puskát kapott reánk, [...] és teli torokkal kiáltván: agyon lölek benneteket, ti gorombák, ostobák, gazemberek, sal-*

vo honore szar emberek, és azontúl egyikünknek haját, szakálát, bajuszát le borotváltatni akarta, mely gyalázatot emberünkön meg tenni iparkodott ugyan, de mivel senki erőt a hoz nem adott, kintelenítettett attól el állni. Nem egyébből történt, egyedül csak abból, hogy emberünk a Doroszlai Plebánus Urat mondotta szépen prédikállani. Sőt aztat vitattya, hogy a magyarok házait többnyire el adatni fogja.”

2. *„Lelki Atyánk [...] a népet egy más ellen föl lázítottya, tsak abbolis ki tetszik, a midőn a német nemzetet azzal biztattya, hogy nem tsak a negyedik vasárnap engettetik meg nékiek, hanem az egész heti Isteni szolgálat l:ám-bár közben minémő ünnepekis meg esnének:/ az ő nyelveken történnyen meg.”*

3. *„Mostanában is a német nemzet közül szoktak a templom ajtajában állani, és a kimenő, bé jövő magyar nemzetet taszigálni, az apró gyermekeket pediglen a német gyermekek gombostúkkal szurkálni szokták. Győzedelmeskedik ugyan a német nemzet nyelvivel rajtunk, mi szegény magyarok büntetődünk általok, de még ha erőre jönne is a viaskodás, akkoris tsak a magyarok büntetődnének, de aztat ne adja az Isten.”*

Az 1810. és 1811. évi levélben egyaránt előfordul a *csömpös* szó, amely megérdemel egy rövid kitérőt. A *ravasz*, *huncut* jelentésű *csömpös* kifejezés a legújabb 5 kötetes magyar tájszótárban egy adattal képviselteti magát, mégpedig Esztergomból. A ritka tájszó 1810. évi ósziváci előfordulása lehet migrációs kapcsolat nyelvi tükröződése is (UMTSZ. I. 783).

Az 1810–1811. évi viaskodások után három évtizeddel, 1842-ben ismét kiújultak a lappangva mindig jelen lévő érdekellentétek a magyarok és a katolikus németek között. A magyarok újra panaszlevelet írtak Kalocsára, amelyet a német kisebbség felélénkült követelése váltottak ki.

A levél visszatekintő bevezetőjéből látható, hogy a feszültség az előző 30 évben is létezett, de a magyarok keresztényi türelemmel viselték a németek meg-megújuló követelőzéseit, és talán az Ószivácön működő papok is megfelelő diplomáciával kezelték a dolgot. A levélírók szerint 28 évvel korábban, tehát 1814 táján megállapodás történt az érdekelt felek között arról, hogy minden negyedik vasárnap német legyen a prédikáció és bizonyos szertartások nyelve. 1825-ben azonban a németek Klobusiczky Péter érseknél elérték, *„...nem tsak a ’negyedik vasárnap, hanem az egész negyedik hét folytában, mind a szent beszédek, mind pedig egyéb szertartások német nyelven leendő végbe vitelét.”* Néhány év elteltével a németek, bár csak az egyházközség egynegyedét tették ki, újabb igényeket fogalmaztak meg. 1840 táján már minden harmadik hetet követelték maguknak a templomban. A magyarok természetesen kellően fölháborodtak, és megírták az 1842. évi levelüket.

Az 1842-ben fogalmazott levél a magyar „elsőbbiség” megőrzését már nemcsak a magyarok egyházközsegen belüli számbeli többségével indokolta, hanem a reformkor magyar össznemzeti törekvéseit is megpendítette: „...felvilágosodott századunkban édes magyar hazánk olly annyira óhajtott kívánságához 's maga a' legújabb 1840. évi 6-dik törvény czikkely világos értelméhez képest már a' meghonosodott idegen ajkú honfitársainknak is magyarosodni kellene.”

A levélírók állították, hogy tíz aggastyán kivételével az ósziváci katolikus németek mind kiválóan tudnak magyarul: „...kivévén egy nehány, mint egy tíz elélemedett aggastyánokat, kik életük pályáját már majd majd lefutván, örökös nyughelyük ajtaja előtt vagynak, a' későbbi sarjadék, mely már e mostanság a' német ajkú róm. cath. községet képezi, a' magyar nyelvet nem tsak mint az anya német nyelvét érti, hanem mint valamely törzsökös magyar és Árpáddal honunkba telepedettek ivadéka, jól is beszéli.”

Mindebből következett az 1842. évi levél legfőbb mondanivalója. A levélírók arra kérték a kalocsai érseki szentszéket, hogy „...az Ósziváci Róm. Cath. anyaszentegyházban [...] mind [...] a' szent beszédeknek, mind pedig a' szent mise szolgálatkori szertartásoknak mindenkor és egyedül édes magyar nyelven leendő tartását elrendelni, a' vagy ha ne talán, a' mit nem reménylünk, ez lehetetlen lenne, azon egynehány aggastyánok, kik magyarul nem tudnak, lelki vigasztalásukul az anyaszentegyházba a' német nyelvnek használatát csupán a' negyedik vasárnap megengedni méltóztasson.”

Az 1842. évi levelet 17 magyar családfő írta és íratta alá „az egész Ósziváci Róm. Cath. magyar kösség”, vagyis az ósziváci katolikus egyházközség magyar közössége nevében. Rövid írásom zárásaként sorakozzon itt a nevük: Preznyák János, Vitsek Pál, Dosztány György, Uglík János, Juhász Pál, Nagy Mátyás, Jodal György, Vitsek Antal, Molnár József, Német Pál, Csizmadia József, Vitsek Mátyás, Tóth Mártony, Jodal Fülöp, Lavró Ferenc, Szalay János, Lehoczky András.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

KFL (Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, korábbi nevén: Kalocsai Érseki Levéltár). I. 1. b. (Plébániai iratok). Ószivác

IRODALOM

DÉLVIDÉK 1998. *A Délvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880–1941)*. Összeállította Czibulka Zoltán. Központi Statisztikai Hivatal kiadása, Budapest

- IVÁNYI István 1899–1907. *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára I–V.* (1991. évi faximile kiadás), Szabadka
- LAKATOS Andor 2002. *A Kalocsa-bácsi főegyházmegye történelmi sematizmusa (1777–1923).* Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár kiadása, Kalocsa
- NÉPSZ. 1912. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek [...] szerint.* A magyar királyi központi statisztikai hivatal kiadása (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 42.), Budapest
- SCHEM.1813. *Calendarium archi-dioecesanum venerabilis cleri Colocensis et Bacsiensis ...ad annum Christi MDCCCXIII.* Budae
- SCHEM.1825. *Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi MDCCCXXV.* Pestini
- SCHEM.1834. *Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi MDCCCXXXIV.* Posonii
- SCHEM.1841. *Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi MDCCCXLI.* Pestini
- SCHEM.1848. *Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi MDCCCXLVIII.* M. Theresiopolis
- SCHEM.1942. *Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi 1942.* Editio Ordinariatus Colocensis Coloczae (Kalocsa)
- UMTSZ1979–2010. *Új magyar tájszótár 1–5.* (Főszerkesztő B. Lőrinczy Éva, szerkesztő Hosszú Ferenc). Akadémiai Kiadó, Budapest

Religious Struggles of Hungarians of Sivac Village in the First Half of the 19th Century

The Roman Catholic Hungarians of Sivac in Bácska lived together with Orthodox Serbs and German Evangelical church members during the 18–19. century forming together a village community, later on a borough, where they lived as linguistic and religious minority. By the end of the 18th century a significant number of Catholics Germans settled down in the borough, becoming part of the church unit of the Hungarian Catholics and demanding more and more rights and privileges for themselves in religious life. Thus, the Roman Catholic Hungarians of Sivac were suppressed in the shadow of Orthodoxy and Protestantism, while on the other hand they were facing the demanding Germans of their own Catholic parish with whom they had to argue and fight a lot. Archbishop The Archives in Kalocsa preserves some documents and complaints concerning this struggle. The author elaborated the topic on the basis of these widely quoted complaints.

Key words: Sivac, Catholic Hungarians, linguistic and religious minorities, community letters of complaint, Hungarian self-awareness, linguistic rights in religious acts

Verske borbe Mađara iz Sivca u prvoj polovini 19. veka

Rimokatolički Mađari iz Sivca u Bačkoj živeli su zajedno sa pravoslavnim Srbima i nemačkim članovima evangeličke crkve tokom 18–19. veka, formirajući prvo seosku zajednicu, a kasnije i trgovište u kojem su predstavljali jezičku i versku manjinu. Do kraja 18. veka značajan broj rimokatoličkih Nemaca se takođe naselio u trgovište, postajući time deo crkvene opštine katoličkih Mađara i zahtevajući za sebe sve više prava i privilegija u crkvenoj zajednici. Tako su rimokatolički Mađari iz Sivca s jedne strane živeli u senci pravoslavlja i protestantizma, dok su s druge strane u okviru svoje parohije bili suočeni sa zahtevnim Nemicima, neprestano se sukobljavajući i vodeći rasprave sa njima. U arhivama arhiepiskopije grada Kaloče sačuvani su dokumenti i žalbeni postupci u vezi ovih razmirica. Autor je temu istraživanja razradio na osnovu ovih naširoko citiranih prigovora.

Ključne reči: Sivac, katolički Mađari, jezičke i verske manjine, pismene pritužbe zajednice, mađarska samosvest, lingvistička prava u religioznim obredima

Beérkezés időpontja: 2018. 04. 20.

Elfogadás időpontja: 2018. 06. 21.

"
Országos

H. P. &
Henry Meristka Arleany

R. Kunkhalas